

The Iranian Association of
Medical Law

The Bioethics and Health
Law Institute

Recognizing the Right to Play and Recreation as a Fundamental Right in Realizing Children's Right to Health

Mohammad Mehdi Seyed Nasser^{1*}, Mahshid Jamali², Mahmoud Abbasi³

1. Department of Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Dubai, UAE.

2. Department of Law, Tehran West Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The right to health is one of the most important manifestations of children's rights. The right to play significantly influences a child's mental and physical health. However, the child's right to play is often considered a forgotten right. Despite being one of the fundamental aspects of children's rights, its essential nature has been less explored. The inherent philosophy of children's inclination toward play has been embedded in their being since creation, making the right to play neither optional nor supplementary. Instead, it is among the inalienable fundamental rights that deserve special attention due to its role in fostering children's growth and flourishing. Conversely, neglecting this right leads to irreparable harm and its deprivation constitutes a violation of children's rights. This research elucidates the concept and philosophical rationale for the child's right to play and recreation as a fundamental human right, aiming to answer the question of why recognizing this right is necessary and how it impacts children's physical and mental health. Additionally, it examines States obligations in identifying this fundamental right for children.

Method: This study is applied in purpose and descriptive-analytical in nature. It collects and analyzes data through library resources, examining a wide range of documents, practices and research works.

Ethical Considerations: The principles of academic ethics, particularly fidelity in citation, preservation of the article's originality and obtaining informed consent from participants, have been observed in the preparation of this article.

Results: Children, as one of the most vulnerable groups in society who have been exploited in various forms over the years, have a greater right to joy, play and engaging recreational activities than anyone else. This right manifests in various aspects of children's lives, including the right to health, education and participation in cultural life. In other words, the child's right to play serves as a bridge to better realizing other children's rights. This right is an essential tool for education, talent development, enhancing individual and social skills, fostering communication and empathy and more.

Conclusion: The right to play and recreation is one of the most critical components of children's lives, particularly in an era dominated by technological phenomena. Through various forms of play, children acquire essential skills for shaping their future lives. Therefore, play, recreation and entertainment are key factors in fostering children's growth and talent development. Play is a primary driver of children's growth and learning, enhancing their sense of independence, social skills and experience of adventure and excitement. The right to play and recreation is an influential element in promoting children's physical and mental health.

Keywords: Right to Play; Children's Rights; Right to Health; Fundamental Rights

Corresponding Author: Mohammad Mehdi Seyed Nasser; **Email:** sm.snaseri@gmail.com

Received: September 21, 2024; **Accepted:** January 09, 2025; **Published Online:** June 10, 2025

Please cite this article as:

Seyed Nasser MM, Jamali M, Abbasi M. Recognizing the Right to Play and Recreation as a Fundamental Right in Realizing Children's Right to Health. Medical Law Journal. 2024; 18: e54.

انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

مجله حقوق پزشکی

دوره هجدهم، ۱۴۰۳

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

انستیتو اخلاق پزشکی و حقوق سلامت

شناسایی حق بر بازی و سرگرمی به مثابه یک حق بنیادین در تحقق حق بر سلامت کودکان

محمد مهدی سیدناصری^{۱*}، مهشید جمالی^۲، محمود عباسی^۳

۱. گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی.

۲. گروه حقوق، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حق بر سلامت از مهم‌ترین مصادیق حقوق کودکان می‌باشد. حق بازی از عوامل مؤثر بر سلامت روان و جسم کودک است. حق کودک بر بازی را می‌توان حقی فراموش شده قلمداد کرد. علیرغم آنکه از مهم‌ترین مصادیق حقوق اساسی کودکان می‌باشد، اما کمتر به ماهیت بنیادین آن پرداخته شده است. فلسفه روحیه تمایل به بازی از ابتدای آفرینش در وجود کودکان بنا نهاده شده و حق بر بازی یک حق انتخابی و مازاد نیست، بلکه در زمره حقوق اساسی و غیر قابل سلب قرار دارد و می‌بایست توجه ویژه‌ای به آن شود، زیرا سبب رشد و شکوفایی کودکان می‌شود. در مقابل نادیده گرفتن آن منجر به آسیب‌هایی بس جبران‌ناپذیر و سلب آن از مصادیق نقض حقوق کودک است. پژوهش حاضر به تبیین مفهوم و چرایی فلسفه حق کودک بر بازی و سرگرمی با نگاهی ژرف و عمیق به عنوان حقوق انسانی و ابتدایی می‌پردازد و درصدد پاسخ به این پرسش است که توجه به فلسفه حق کودک بر بازی و سرگرمی، بنا به چه دلایلی ضروری و آثار آن بر سلامت جسم و روان آنان چگونه است؟ و تعهدات دولت‌ها در جهت شناسایی این حق بنیادین برای کودکان چیست؟

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع پژوهش، توصیفی - تحلیلی است که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و بررسی طیف وسیعی از اسناد و رویه‌ها و سایر آثار پژوهشی، مطالب، جمع‌آوری و تحلیل شده‌اند.

ملاحظات اخلاقی: در تدوین مقاله، اصول اخلاقی به ویژه امانتداری در استناد به متون، حفظ اصالت مقاله و کسب رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان، رعایت شده است.

یافته‌ها: کودکان به عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جوامع که طی سالیان متمادی به طرق و اشکال مختلفی مورد استثمار قرار گرفته‌اند که بیش از هر فرد دیگری حق بر شادی و بازی و فعالیت‌های نشاط آور و سرگرم‌کننده را دارند. این حق در ابعاد مختلفی از زندگی کودکان ظهور می‌یابد، از جمله حق بر سلامت، حق بر آموزش و حق بر مشارکت در حیات فرهنگی، به عبارتی حق بر بازی کودکان پلی جهت تحقق هرچه بهتر دیگر حقوق کودک است. این حق به عنوان یکی از ابزارهای اساسی جهت آموزش، استعدادیابی، تقویت مهارت‌های فردی و اجتماعی و برقراری ارتباط و همدلی و دیگر موارد در کودک است.

نتیجه‌گیری: حق بر بازی و تفریح از مهم‌ترین مؤلفه‌های زندگی کودکان آن هم در عصر پدیده‌های تکنولوژیک محسوب می‌گردد. آن‌ها با انجام انواع بازی‌ها، مهارت‌های لازم را برای شکل‌دادن زندگی آینده خود به دست می‌آورند. بنابراین بازی، تفریح و سرگرمی‌های مختلف از عوامل رشد و شکوفایی استعداد کودکان محسوب می‌شوند. بازی از عوامل اصلی رشد و یادگیری کودکان می‌باشد و تجربه استقلال فردی، مهارت‌های اجتماعی و لذت ماجراجویی و هیجان را در آن‌ها ارتقا می‌دهد. حق بر بازی و تفریح از مصادیق مؤثر بر سلامت روان و جسم کودک است.

واژگان کلیدی: حق بر بازی؛ حقوق کودک؛ حق بر سلامت؛ حقوق بنیادین

نویسنده مسئول: محمد مهدی سیدناصری؛ پست الکترونیک: sm.snaseri@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۳۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۰؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Seyed Nasser MM, Jamali M, Abbasi M. Recognizing the Right to Play and Recreation as a Fundamental Right in Realizing Children's Right to Health. Medical Law Journal. 2024; 18: e54.

مقدمه

حق (Right) و حقوق (Rights) برای ما مفهومی آشناست. مفهوم حق در اعصار مختلف همواره مورد توجه گروه‌های مختلف انسانی بوده و از مفاهیم اساسی در هر جامعه‌ای بوده است (۱). حق بر حق داشتن (Right to Have Rights) در جهان امروز امری بدیهی و پذیرفته شده است. داشتن حق برای کلیه افراد موضوعی انکارناپذیر است. یکی از مهم‌ترین و در عین حال پرچالش‌ترین مسائل علم و دانش فلسفه حق، بحث از تعیین منشأ حق است، مراد از عبارت منشأ و خاستگاه حق در اصطلاح دانش فلسفه حق، تعیین محل پیدایش حق و بر اساس آن، تعیین دلیل اعتبار یک حق است؛ «حق داشتن» به معنای «شایستگی داشتن موجودی نسبت به چیزی» است، در این تعریف مراد از «موجود» صاحب حق و مقصود از «چیز» متعلق حق است که گاهی داشتن یک صفت و گاهی انجام‌شدن، انجام‌دادن یا ترک‌کردن یک عمل است، وقتی گفته می‌شود کسی حقی دارد به معنای آن است که او لایق است وصفی داشته باشد یا سزاوار است کاری برایش انجام شود یا کاری را انجام دهد یا عملی را ترک کند (۲).

فلسفه حقوق (Philosophy of Law) و داشتن حق، چیستی و چرایی را بازگو می‌کند و ارتباط مستقیمی با عدالت دارد و در جهت حصول عدالت اجتماعی مؤثر است. نظام حقوق بین‌الملل، اسناد حقوق بشری متعددی را در زمینه حقوق بنیادین و حمایت از ابنای بشر و به رسمیت‌شناختن حقوق ابتدایی و بنیادین، تدوین و تصویب نموده است و هر فرد از بدو تولد به طور ذاتی از آن بهره‌مند می‌گردد. اجرای آن برای کلیه اشخاص، فارغ از هرگونه تبعیضی واجب و ضروری عنوان گشته و سلب آن امکان‌پذیر نمی‌باشد. عدم توجه و رعایت آن نقض حقوق بشر و کرامت انسانی اشخاص در نظر گرفته می‌شود. به منظور حفظ کرامت انسانی، کودکان نیز همچون بزرگسالان به عنوان یک انسان از حقوقی برخوردارند که به واسطه عدم توانایی در استیفای آن نیازمند حمایت می‌باشند. در راستای تشریح، به رسمیت‌شناختن و حمایت از حقوق کودکان، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ (Convention on

the Rights of the Child)، جامع‌ترین سند بین‌المللی جهت حمایت از حقوق کودکان می‌باشد. در کنار حقوقی همچون حق بر حیات، بهداشت، حق بر آموزش، تحصیل و...، حق بر بازی، سرگرمی، تفریح و داشتن اوقات فراغت نیز تصریح گردیده است. کنوانسیون مذکور در ماده ۳۱(۳)، چنین اشعار داشته است:

۱- دولت‌های عضو حق کودک را برای استراحت، داشتن اوقات فراغت، بازی کردن و فعالیت‌های تفریحی مناسب با سن کودک و مشارکت آزادانه در زندگی فرهنگی و هنری به رسمیت می‌شناسند.

۲- کشورهای عضو حق کودک برای مشارکت کامل در زندگی فرهنگی و هنری را محترم شمرده و ترویج خواهند کرد و مشوق فراهم‌ساختن فرصت‌های برابر و مناسب برای فعالیت‌های فرهنگی، هنری و تفریحی خواهند بود.

این ماده به یکی از بنیادی‌ترین جنبه‌های کودکی پرداخته است و ترویج و حمایت از این حق توسط دولت‌ها را بیان نموده است (۳). همچنین تصویب «روز جهانی بازی (International Day of Play)» توسط مجمع عمومی ملل متحد، مهر تأییدی بر ضرورت انکارناپذیر توجه به حق بازی کودکان می‌باشد. بازی به عنوان یک فعالیت طبیعی و فطری در کودکان، در وهله اول به جهت ماهیت ذاتی آن، یعنی لذتی که برای کودک به وجود می‌آورد، سپس رشد مهارت‌های اجتماعی و عاطفی، سلامت و نیز آموزش، اهمیت دارد. در واقع حق بر بازی و سرگرمی حقی فرعی و در حاشیه نیست، بلکه جزء حقوق بنیادین کودک می‌باشد و تحقق آن لازم و ضروری است. بازی مهم‌ترین بخش زندگی کودک را تشکیل می‌دهد و علاوه بر جنبه سرگرمی و تفریح، باعث رشد، یادگیری، بروز خلاقیت و تخیل، پرورش شخصیت کودک و نیز شادی و نشاط وی می‌شود که این ابعاد حکایت از اهمیت این حق و ضرورت توجه به آن دارد. کودکی که کودکی نکند هرگز نمی‌تواند به نحو درستی عالم بزرگسالی را نیز از سر بگذراند و هر میزان که به حقوق آن‌ها تعرض شود به همان میزان از امنیت و شکوفایی فردای جامعه کاسته خواهد شد (۴).

۱. پیشینه پژوهش: نیازپور و رضایی حومدین (۵) در پژوهشی به این مسأله که حق بر تفریح و سرگرمی تا چه اندازه می‌تواند بر آینده کودک اثرگذار باشد، پرداخته‌اند و پیشرفت جامعه را در گرو توجه به حقوق و تربیت کودک به عنوان منابع انسانی دانسته‌اند و اظهار داشته‌اند اگر کودک از حقوق خود برخوردار نشود، فرایند رشد روحی آن‌ها مختل می‌شود و این مسأله آینده جامعه را به خطر می‌اندازد. در نهایت توجه به حقوق کودکان در خصوص ایجاد تفریح و سرگرمی برای ایشان را ضروری عنوان نموده و گفته‌اند که کودک سخت به بازی نیاز دارد و ضرورت تحقق و ایجاد آن را حتمی دانسته‌اند.

فنازاد و پورسعید (۶) در پژوهشی دیگر به داشتن حق شادی برای کودکان پرداخته‌اند و تحقق آن را در گرو دسترسی به مراکز و تجهیزات تفریحی، سرگرمی، ورزشی و هنری دانسته‌اند و این مهم را یکی از شاخص‌های مهم توسعه‌یافتگی تلقی کرده‌اند. در واقع شادبودن کودک را در گرو بازی، تفریح و سرگرمی دانسته‌اند. در راستای تحقق حق شادی کودکان، به فضاهای بازی در سطح شهر اشاره کرده و اختصاص فضای بازی برای کودکان را از عناصر اصلی شکل‌گیری این حق عنوان کرده‌اند.

در پژوهش دیگری، توتونچیان (۷) نیز به توجه به ایجاد فضایی شاد برای بازی‌های کودکان و در پی آن شادی و خوشحالی کودکان برای بهبود زندگی ایشان اشاره نموده است و در ادامه به ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک استناد نموده و توجه به فضای زندگی کودکان و بازی و سرگرمی را برای ایجاد شادی‌های کودکان مهم دانسته و از آن به عنوان امری مهم و ضروری جهت تحقق حق شادی کودکان یاد شده است. حق بر بازی که کمتر از آن سخنی به میان می‌آید و می‌توان آن را حقی نوین و البته تا حدی فراموش شده تلقی نمود، در کنار دیگر حقوق بدیهی کودک قرار گرفته و با توجه به فلسفه و ماهیت آن و تأثیراتی که بر حال و آینده کودک دارد، به همان اندازه که به باقی حقوق پرداخته می‌شود، می‌بایست به آن توجه شود، زیرا به طور ذاتی در وجود کودک نهاده شده

است و نیاز به وجود آن از همان چند ماه اول زندگی کودک احساس می‌شود. حال پرسش‌هایی که در این پژوهش مطرح می‌شود، آن است که مفهوم کودک و بازی و حق بر سلامت چیست؟ و توجه به فلسفه حق بنیادین کودک بر بازی و سرگرمی بنا به چه دلایلی حائز اهمیت است؟ دولت‌ها چگونه می‌توانند تحقق این حق بنیادین را سبب شوند و آن را به منصفه ظهور برسانند؟ و چه راهکارها و پیشنهاداتی جهت حمایت از حق کودکان بر بازی وجود دارد؟

هدف اصلی پژوهش پیش رو بررسی مفهوم و فلسفه حق کودک بر بازی به عنوان حقی اساسی و بنیادین و بعضاً از یاد رفته است که بر ابعاد وسیعی از زندگی کودک تأثیرگذار است و کنوانسیون حقوق کودک از آن غافل نشده و نیز به تکالیف و اقدامات دولت‌ها برای تحقق آن پرداخته است.

روش

این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته و مطالب با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و بررسی طیف وسیعی از اسناد و رویه‌ها و سایر آثار پژوهشی، فیش‌برداری، جمع‌آوری و تحلیل شده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها

کودکان به عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جوامع که طی سالیان متمادی به طرق و اشکال مختلفی مورد استثمار قرار گرفته‌اند بیش از هر فرد دیگری حق بر شادی و بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور و سرگرم‌کننده را دارند. این حق در ابعاد مختلفی از زندگی کودکان ظهور می‌یابد، از جمله حق بر سلامت، حق بر آموزش و حق بر مشارکت در حیات فرهنگی، به عبارتی حق بر بازی کودکان پلی جهت تحقق هرچه بهتر دیگر حقوق کودک است. بنابراین این حق به عنوان یکی از

ابزارهای اساسی جهت آموزش، استعدادیابی، تقویت مهارت‌های فردی و اجتماعی و برقراری ارتباط و همدلی و دیگر موارد در کودک است. حال باید دانست هنگامی که از بازی سخن می‌گوییم، منظورمان چه نوع فعالیتی است؟ منظور از بازی هر نوع فعالیت نشاط‌آور و تفریحی و سرگرم‌کننده به تناسب سلیقه و نیازهای کودک است که از طریق سخن گفتن، فعالیت فیزیکی و یا ترکیبی از این دو موجب بروز حس رضایت در کودک می‌شود و همچنین عاملی جهت رشد فکری و ذهنی کودک و پرورش احساسات و توانایی‌های مختلف او می‌شود. به عبارتی منظور از بازی انجام هر فعالیتی صرفاً برای گذراندن زمان نیست، بلکه بازی فعالیتی متشکل از مؤلفه‌های مشخص و هدفمند است که از طریق ایجاد حس نشاط در کودک سبب تحقق هدفی مشخص می‌شود. بنابراین حق بر بازی و تفریح از مهم‌ترین مؤلفه‌های زندگی کودکان محسوب می‌شود. آن‌ها با انجام انواع بازی‌ها، مهارت‌های لازم را برای شکل‌دادن زندگی آینده خود به دست می‌آورند. بنابراین بازی، تفریح و سرگرمی‌های مختلف از عوامل رشد و شکوفایی استعداد کودکان محسوب می‌شوند. بازی از عوامل اصلی رشد و یادگیری کودکان است و تجربه استقلال فردی، مهارت‌های اجتماعی و لذت ماجراجویی و هیجان را در آن‌ها ارتقا می‌دهد. حق بازی از مصادیق مؤثر بر سلامت روان و جسم کودک است.

۱. مفهوم‌شناسی

۱-۱. **کودک:** مفهوم کودک را می‌توان از جهات مختلفی همچون روان‌شناسی، فقهی، پزشکی و... مورد بررسی قرار داد، اما در این پژوهش مطابق با کنوانسیون حقوق کودک که مهم‌ترین سند حقوقی در حمایت از کودکان است آن را تعریف می‌کنیم. ماده ۱ کنوانسیون مذکور این‌گونه اشعار می‌دارد: «از نظر پیمان‌نامه حاضر منظور از کودک هر فرد انسانی زیر سن ۱۸ سال است، مگر اینکه طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن قانونی کمتر تعیین شده باشد و این بدان معناست که ممکن است در قوانین داخلی کشورها سنی متفاوت با کنوانسیون مذکور تعیین گردیده باشد و دولت‌ها در

این‌باره آزادی دارند. در واقع این‌گونه می‌توان استنباط نمود که کودک فردی است که به سن قانونی نرسیده باشد. در تعریف کودک، آسیب‌پذیری و نیاز به حمایت این قشر را می‌توان درک کرد. کودکان به جهت احقاق حقوق و به دلیل عدم توانایی در استیفای آن، نیازمند حمایت دوچندان هستند و تعیین سن در این رابطه، مهر تأییدی بر این مسأله است (۸).
 ۲-۱. **بازی و سرگرمی:** در رابطه با بازی، تعاریف گوناگون و متعددی در زمینه‌های مختلف ارائه شده است، اما اتفاق نظر و تعریف واحد و یکسانی مطرح نیست (۸). از دیدگاه IPA که نام فعلی آن (انجمن بین‌المللی حق بازی برای کودکان) است؛ بازی، ارتباط، بیان و ترکیب فکر و عمل است که احساس رضایت و خشنودی کودکان را به دنبال دارد (۸). در عصر حاضر می‌توان چنین استنباط و استدلال نمود که بازی به هرگونه فعالیتی اطلاق می‌شود که توسط کودک و بدون اجبار شروع شود و به هدف لذت‌بردن ادامه می‌یابد که البته می‌تواند اهداف آموزشی را نیز دربر بگیرد. در واقع از بعد فلسفی، بازی یک فعالیت طبیعی و ضروری و ابزاری حیاتی به جهت سرگرم‌شدن کودک و رشد مهارت‌های وی و آمادگی پذیرش نقش‌های متفاوت در بزرگسالی است.

۳-۱. **حق بر سلامت:** حق بهره‌مندی از عالی‌ترین استاندارد قابل حصول سلامتی به عنوان حقی بنیادین توصیف می‌شود که برای تحقق و بهره‌مندی از سایر حق‌ها و آزادی‌ها از اهمیت بسیاری برخوردار است، هرچند این حق به لحاظ محتوا، به نسل دوم حقوق بشر تعلق دارد، لیکن ارتباطی نزدیک با سایر نسل‌های حقوق بشری دارد. حق بر سلامتی، طیف وسیعی از حق‌ها را گرد هم آورده است که هر کدام نقشی انکارناپذیر در تحقق آن ایفا می‌کنند. بر این اساس، برخورداری از آب آشامیدنی سالم، غذای کافی و مقوی، محیط زیست پاک و حق بر بازی و سرگرمی و... مقوم ذات سلامتی انسان به شمار می‌روند. در کنار این مسأله، برخورداری از حق حیات بدون برخورداری از سلامتی جسم و روان بی‌معنا خواهد بود (۹). همین واقعیت شاهدهی بر این مدعاست که «کلیه مصادیق حقوق بشر، متقابلاً به هم وابسته، غیر قابل تفکیک از هم و

مرتبط به هم می‌باشند.» تحقق عالی‌ترین استاندارد مورد نظر ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در پرتو به کارگیری حداکثر امکانات اقتصادی و فنی و طی روندی ضرورتاً تدریجی‌الحصول، رنگ واقعیت به خود خواهد گرفت. از این رو میزان تحقق و بهره‌مندی از این حق، رابطه‌ای مستقیم با سطح رشد و توسعه‌یافتگی اقتصادی و اجتماعی یک کشور دارد. میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی با علم به این واقعیت، از دولت‌های عضو می‌خواهد تا با بهره‌گیری از همکاری‌های بین‌المللی اقتصادی و فنی با یکدیگر، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های خود را جهت ارتقا میزان بهره‌مندی از این حق افزایش دهند (۹).

۲. هستی‌شناسی فلسفی و حقوقی حق کودک بر بازی و

سرگرمی: تحلیل و بررسی فلسفه کودک و حقوق او برای درک انسان بالغ و تعیین مشخصه‌های محیط اجتماعی و فرهنگی در پرورش شخصیت او بسیار مهم و قابل توجه است (۱۰). بازی جزء لاینفک زندگی کودکان، از ابتدای خلقت تا به امروز بوده است. حق کودک بر بازی و سرگرمی را می‌توان مفهومی چندبعدی عنوان نمود که ابعاد اجتماعی، روان‌شناسی، فلسفی، حقوقی و... را شامل می‌شود. در ذیل به بررسی ابعاد فلسفی و حقوقی حق کودک بر بازی و سرگرمی می‌پردازیم.

۲-۱. تحلیل فلسفی حق بر بازی و سرگرمی: از بعد فلسفی، بازی تحت عنوان یک فعالیت غریزی در دوران کودکی شناخته می‌شود، در حالی که ابنای بشر ژن‌های متفاوتی دارند، اما آن‌ها مجموعه‌ای از مهارت‌ها و خصوصیات ویژه و مشترک دارند که به طور مادرزادی با او هستند و برای کسب آن‌ها نیازی یادگیری ندارند، به عبارت دیگر انسان‌ها برای انجام مجموعه‌ای خاص از فعالیت آمادگی و مهارت قبلی دارند که این‌گونه فعالیت‌ها را گزینه نامیده‌اند و تفاوت آن با سایر رفتارهای انسانی در طبیعی و مشترک‌بودن آن و عدم نیاز به یادگیری است (۱۰). بازی با تولد کودک آغاز می‌شود و طبیعی‌ترین شکل تمایل کودک برای تماس و برخورد با دنیای اطرافش است. میل به تحرک و بازی در کودک به طور فطری وجود دارد. مطابق با نظریه تجدید تکامل یا تکرار فعالیت‌های

اجدادی، بازی در حیوانات و کودکان خردسال به صورت پدیده‌ای فطری طبیعی و ارثی تلقی می‌شود و به عقیده روان‌شناسان، کودکان ویژگی‌های بازی را به ارث می‌برند. کودک از طریق بازی، محیط اطراف خود را کشف می‌کند و به تعاملات انسانی و اجتماعی می‌پردازد و با دنیای اطراف خود ارتباط برقرار می‌کند. روشن است که بازی یک فعالیت مهم در زندگی کودکان شناخته می‌شود. از آنجا که انسان ذاتاً موجودی اجتماعی می‌باشد، فلسفه وجودی بازی را می‌توان مرتبط با این بعد از وجود او دانست و این مسأله احساس تعلق به جامعه را در کودک به وجود می‌آورد. با توجه به ماهیت فلسفی حق کودک بر بازی و سرگرمی که آن را امری ذاتی و طبیعی بیان می‌دارد، یک مؤلفه اصلی در رشد و پرورش کودک نیز محسوب می‌گردد. در رویکرد فلسفی حقوق کودک، هرگز به کودکان و دوره کودکی به عنوان بخشی محدود از بزرگسالی نگریسته نمی‌شود و کودکان افرادی ناقص‌الخلقه و یا ناتوان در بهره‌مندی از حقوق و استیفای آن‌ها به شمار نمی‌روند (۱۱). از دیگر زوایای فلسفه چیستی و چرایی حق کودک بر بازی و سرگرمی می‌توان به بی‌هدف‌نبودن این امر اشاره کرد و آن را زبان کودکان پنداشت. عملاً بازی را می‌توان زبانی واحد و مشترک برای کودکان در نظر گرفت، زبانی که از طریق آن احساسات، نیازها، حالات و افکار خود را بروز می‌دهند و بدین‌شکل بیان می‌کنند. چیستی و چرایی حق کودک بر بازی نشأت گرفته از ماهیت فطری آن است که از ابتدای آفرینش و فارغ از هرگونه تبعیضی در وجود انسان نهادینه گشته است و علاوه بر ایجاد لذت و تفریح، به شکوفایی و پرورش کودک، سلامت روان و ارتقای کیفیت زندگی و در نهایت داشتن جامعه‌ای شاد و متوازن کمک می‌کند و حق حق داشتن را عملاً محرز می‌سازد.

۲-۲. تحلیل حقوقی حق بر بازی و سرگرمی: کودکان بخش مهمی از جامعه و سرمایه‌های آینده هر کشور هستند و دارای حقوقی مشترک‌اند. پس از جنگ دهشتبار جهانی دوم جنبش‌های حقوق بشری با توجه به اصولی همچون کرامت انسانی، عدالت اجتماعی و برابری شکل گرفتند و مفاهیم

اساسی حقوق بشر پایه‌ریزی شدند. نقطه اوج این جنبش‌ها تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر (Universal Declaration of Human Rights) توسط مجمع عمومی ملل متحد در سال ۱۹۴۸ بود. این اعلامیه به ابتدایی‌ترین حقوق کلیه انبای بشر پرداخت و در پی آن اسناد حقوق بشری دیگر تصویب شدند، اما کنوانسیون حقوق کودک انحصاراً به حقوق ابتدایی و بنیادین کودکان پرداخته که در این زمینه سندی مستقل به شمار می‌رود و احترام به حقوق کودکان و تحقق آن را از دولت‌ها خواستار است. در این کنوانسیون در کنار حقوقی چون حق حیات، تحصیل، بهداشت که در زمره بدیهیات هستند و می‌توان آن‌ها را حقوق سنتی دانست، به حق دیگری تحت عنوان «حق بر بازی و سرگرمی» پرداخته شده است که به نسبت می‌توان آن را حقی تازه ورود دانست (۱۲). حقوقی که آن‌ها را سنتی یاد کردیم، قدمتی دیرینه دارند. بشر امروزی چنین حق‌ها و آزادی‌هایی را بدیهی و مسلم دانسته و به این حقوق قانع نمی‌شود، بشر آگاه، فعال، منتقد و متوقع امروزی به مرزهای سابق بسنده نمی‌کند و پا به قلمروهای تازه در حقوق بشر می‌گذارد (۱۲). این مهم به روشنی، حق دارابودن حق را به تصویر می‌کشد و آن را امری غیر قابل انکار می‌سازد. به عبارتی ابدیت‌بخشیدن به حق داشتن برای کودکان از مؤلفه‌های اصلی نظام حقوق بین‌الملل و حقوق بشر می‌باشد. کودکان به عنوان انسان‌هایی با شرایط خاص شایستگی بهره‌مندی از تمام حقوق و ارزش‌هایی که ذات انسانی مستحق آن‌هاست را دارند، «حق برخوردار از حقوق» مصداق عالی همین شایستگی‌هاست. نیاز اساسی کودک به بازی و سرگرمی، آن را در زمره حقوق اساسی قرار داده است و بر بعد غیر قابل سلب‌بودن آن صحه می‌گذارد و حق مسلم کودک بر دارابودن این حق را عینیت می‌بخشد.

۳. ضرورت توجه به حق کودک بر بازی و سرگرمی و آثار

مثبت و منفی آن: حق کودکان بر بازی و سرگرمی به عنوان یک حق بنیادین و غیر قابل سلب و با توجه به تأثیر آن در رشد و توسعه فردی کودک، قابل توجه و نگاه ویژه است. در ذیل به صورت جداگانه به موارد مذکور می‌پردازیم.

۳-۱. **حق بر بازی و سرگرمی به مثابه یک حق بنیادین ذیل کنوانسیون حقوق کودک:** در ابتدای امر به سراغ کنوانسیون حقوق کودک می‌رویم. کرامت انسانی و ضرورت احترام به آن، کودک را همانند بزرگسالان محق دارابودن حق می‌داند. در راستای ارتقای حقوق کودک و تحقق همه‌جانبه آن، کنوانسیون مذکور شکل گرفت و بنیادی‌ترین حقوق کودکان به رسمیت شناخته شد. در ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک، حق داشتن بازی و سرگرمی برای کودکان تصریح گردیده است. توضیح آنکه در این ماده، ۳ مؤلفه آورده شده است که عبارتند از: ۱- «حق کودک به استراحت»؛ ۲- «حق داشتن اوقات فراغت»؛ ۳- «حق کودک بر بازی». «حق کودک به بازی» به عنوان یکی از مؤلفه‌های مندرج در این ماده به هر فعالیتی اطلاق می‌گردد که توسط خود کودکان آغاز می‌شود، جهت می‌گیرد و سازماندهی می‌شود (۱۲). نکته حائز اهمیت آن است که این حق به عنوان یک حق بنیادین و اساسی تعریف شده و در کنار دیگر حقوق و به موازات آن‌ها قرار می‌گیرد نه به عنوان یک حق که در دسته کم‌اهمیت جای بگیرد. این کنوانسیون در ارتباط با ترویج و حمایت از حقوق کودک در عرصه بین‌المللی است و حق بازی یک حق شناخته‌شده برای کودکان است، ولی متأسفانه به دلیل کمبود امکانات مادی در بازی‌های امروزی چالش عمده‌ای در این زمینه وجود دارد (۱۳). حق کودک بر بازی می‌بایست در کلیه سطوح جامعه و برای تمامی کودکان، از جمله کودکان کار که عمده‌تاً از آن محروم هستند، مورد توجه قرار گیرد. منظومه حقوق کودک به طور تاریخی یکسری اهداف خاص را دنبال می‌کند که بدون شناسایی دقیق آن‌ها نمی‌توان به ارتقای کیفیت فرهنگ حمایت از حقوق خردسالان در اجتماع امیدوار بود و فهم صحیح از این اهداف در ترسیم روح و حقیقت وجودی این رژیم حقوقی مؤثر بوده و کمک می‌کند تا بتوان بهتر با قلمروی آرمان‌ها، مسیر و چالش‌های احتمالی فراروی آن آشنا شد. احترام به حق بر بازی، آینده‌ای درخشان‌تر برای جامعه خواهد ساخت و کرامت انسانی حفظ، و برابری و عدالت در جامعه ظهور خواهد کرد. عدم توجه به

کودک مفاهیم عمده‌ای که ساخت ذهنی انسان را شکل می‌دهد، از مجرای بازی و پیش از ورود به مرحله آموزش رسمی و نیمه‌رسمی درمی‌یابد و بازی نه تنها بر رفتارهای هوشمندانه و قابل مشاهده کودک اثر دارد، بلکه بر ساخت فیزیولوژیکی مغز او نیز اثری غیر قابل انکار دارد (۱۵). یکی از فرضیه‌های روان‌شناسی رشد این است که بازی رشد هوش را تسریع می‌کند، در تأیید این فرضیه مطالعاتی شده است که نشان می‌دهد کودکانی که اسباب بازی در اختیارشان نیست و امکانات کمی برای بازی دارند، از لحاظ شناختی از همسالان خود عقب‌ترند. کودک همچنین از طریق بازی عواطف و احساسات خود را بیان می‌کند و هیجانات خود را بروز می‌دهد. کودک توسط بازی، خشم، علاقه، غم و در کل احساسات مطلوب و نامطلوب خود را در رفتارش به نمایش خواهد گذاشت.

۳-۲-۳. آثار بازی در رشد سلامت اجتماعی کودک: بازی‌های گروهی، زمینه مشارکت و همکاری را در کودکان پدید می‌آورند و فرصتی جهت تعامل با دیگر افراد را فراهم می‌کنند. همچنین در گرو بازی‌های چند نفره و تعاملی کودک اشتراک‌گذاری اسباب بازی‌هایش و شریک و سهیم شدن در استفاده از اسباب بازی دیگران را فرا می‌گیرد. در نهایت همکاری و شریک‌کردن را می‌آموزد (۱۵).

۳-۲-۴. آثار بازی در پرورش خلاقیت کودک: بازی به تقویت قوه تخیل و خلاقیت کودک کمک می‌کند و اجازه می‌دهد کودک آنچه در ذهن دارد را در واقعیت خلق کند، به آن پر و بال دهد و ایده‌پردازی نماید. خیال‌بافی از دیگر موارد این بعد از بازی است. در نهایت بازی، این امکان را برای کودک به وجود می‌آورد تا خلاقانه فکر کند و تفکر و ذهن کودکان خود را پرورش دهد (۱۶).

۳-۲-۵. آثار بازی در شکل‌گیری شخصیت کودک: بخش عظیمی از شخصیت و هویت کودک از طریق اشتغال به بازی و فعالیت‌های سرگرم‌کننده کامل می‌شود. از طرفی ساختار شخصیتی متفاوت دختران و پسران را در این میان نمی‌بایست نادیده گرفت. شخصیت کودک در اثر برخورد و تماس با

این حق، آسیب‌هایی را نه تنها برای کودک به جهت عدم تحقق حق بنیادین او، بلکه برای جامعه و نیز آینده و بزرگسالی کودکان رقم خواهد زد. بنابراین ماهیت بنیادین این حق، لزوم توجه و حمایت از آن را ضروری و حتمی بیان می‌دارد (۱۳).

۳-۲-۲. نقش و آثار مثبت بازی در رشد و توسعه فردی در کودکان: از دیگر مواردی که توجه به حق کودک بر بازی و سرگرمی را ضروری عنوان می‌کند، تأثیری است که بازی بر رشد، پرورش، شکل‌گیری شخصیت و هویت، آمادگی برای پذیرش نقش و ورود به جامعه در بزرگسالی می‌گذارد. در وهله نخست بازی به سبب ایجاد لذت و سرگرمی و در وهله دوم به سبب آموزشی که از طریق بعضی از بازی‌ها به روش غیر مستقیم رقم می‌خورد، اهمیت دارد. این بعد از ضرورت توجه به حق بر بازی کودکان چند وجهی است و می‌توان آن را از ابعاد گوناگونی تشریح کرد. اهمیت بازی و سرگرمی و توجه به آن را در چند مورد از موارد مهم به شرح ذیل بیان می‌کنیم.

۳-۲-۱. آثار بازی در رشد سلامت جسمی و حرکتی: بازی‌های فیزیکی کودک را به تحرک و جنب و جوش وامی‌دارند و رشد جسمی و بدنی کودک را منجر می‌شوند. فعالیت‌های حسی - حرکتی باعث تقویت عضلات کودک نیز می‌شوند و مانع از کم‌تحرکی و بروز چاقی هستند و سلامت کودک را در پی دارند. ناگفته نماند که سازمان بهداشت جهانی (WHO: World Health Organization) نیز بر نقش بازی در سلامت کودکان تأکید نموده است. مطابق با دستورالعمل این سازمان «کودکان کمتر از پنج سال نمی‌بایست مدت زمان زیادی را صرف تماشای تلویزیون و انجام بازی‌های رایانه‌ای کنند و لازم است خواب خوبی داشته باشند و مدت زمان بیشتری را بازی کنند تا در سلامت کامل باشند» (۱۴). این دستورالعمل بر نقش بازی در سلامت کودک تأکید کرده است و آن را عنصر مهمی در سلامت جسمی کودک بیان داشته است که این خود حاکی از لزوم توجه به حق بر بازی است (۱۴).

۳-۲-۲. آثار بازی در رشد و تقویت سلامت ذهنی و عاطفی: بازی بر رشد و پرورش ذهن کودک اثرگذار است.

محیط و از طریق بازی و فعالیت‌ها شکل می‌گیرد، اما در هنگام تماشای تلویزیون کودک می‌بایست بدون تحرک در مقابل تلویزیون بنشیند و به صفحه آن خیره شود و حتی به چشمان او هم اجازه تحرک لازم داده نمی‌شود (۱۶) که این عدم تحرک علاوه بر اثر مخرب آن بر روی رشد جسمانی کودک، رشد روانی او را نیز دچار اختلال می‌کند، زیرا کودک به جای حرکت و بازی مجبور به دریافت تجربه‌های ناملموس تلویزیون می‌شود و این خود امری غیر عادی است و آسیب‌هایی به همراه دارد. تماشای تلویزیون را به عنوان سرگرمی نباید جایگزین بازی نمود. کودک در دل بازی و از طریق تقلید از رفتار و فعالیت‌های بزرگسالان، شخصیت خود را شکل می‌دهد، در نتیجه بازی نقشی تأثیرگذار در شکل‌دهی شخصیت کودکان ایفا می‌کند (۱۷).

۳-۲-۶. آثار بازی در ایفای نقش‌آفرینی مثبت در زندگی کودک: بازی‌هایی که کودک در آن‌ها نقشی ایفا می‌کند (Role Play Game). به عنوان مثال در نقش پزشک، معلم، خلبان، پدر بزرگ، خواهر و... ظاهر می‌شود و باید برای اجرای نقش در ذهن خود رفتار و حرکت و گفتار را تصور کند، ابزار و وسایلی را به کار گیرد، ضمن بازی ملزم است تا مقرراتی که بازی را شکل می‌دهد، به کار بندد و درباره قوانین بازی با همبازی‌ها توافق کند، در نتیجه حس مسئولیت در او پرورش می‌یابد و تا حدی جهت‌پذیرش نقش‌های بزرگسالی در آینده آماده می‌شود (۱۸).

۳-۲-۷. بازی‌های رایانه‌ای و مشکلات و آسیب‌های جدی جسمی و روانی بر سلامت کودکان: بازی از عوامل اصلی رشد و یادگیری کودکان است و تجربه استقلال فردی، مهارت‌های اجتماعی و لذت ماجراجویی و هیجان را در آن‌ها ارتقا می‌دهد. حق بازی از مصادیق مؤثر بر سلامت روان کودک در فضای مجازی است. با این وجود کودک را نباید با توجه به گسترش فضای مجازی و اینترنت و بازی‌های برخط که برخی از آن‌ها بر پایه جنگ و خشونت و آموزش‌های ناصحیح است رها کرد، زیرا سلامت روانی کودک را به مخاطره می‌اندازد و با آزادی کودک در تعارض است (۱۹).

امروزه استفاده از بازی‌های رایانه‌ای به بخش جدایی‌ناپذیر از زندگی کودکان و نوجوانان تبدیل شده است، اما پرداختن بیش از اندازه به بازی‌های رایانه‌ای توسط کودکان، مشکلات و آسیب‌های جدی جسمی و روانی بر آنان باقی می‌گذارد که آسیب‌های عمده جسمانی عبارتند از: درد گردن، انحراف در ستون فقرات، چاقی، ضعف در بینایی و فشار خون و ضربان قلب بالا و در بعد روانی و اجتماعی، کودک دچار افسردگی و اضطراب و عدم تمایل به مشارکت در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی، افت تحصیلی، گوشه‌گیری، انزوا و عدم حضور در جمع‌های خانوادگی به علت عدم اعتماد به نفس می‌شود. بنابراین اگر از فناوری مربوط به بازی‌های رایانه‌ای به طور صحیح استفاده شود، اثرات مثبتی را خواهد داشت (۱۹)، اما استفاده فزاینده از این فناوری، خطراتی را در پی خواهد داشت که سلامت کودکان را بیشتر در معرض تهدید قرار می‌دهد. والدین نقش مهمی در این زمینه دارا می‌باشند و باید جهت حفظ سلامت و بهداشت روانی کودکان و نوجوانان و پیشگیری از آسیب‌های روانی آنان، با برنامه‌ریزی صحیح، استفاده از بازی‌های رایانه‌ای کودک را هدایت و کمک کنند و میزان بازی کودکانشان را کنترل کنند، زیرا عدم برخورداری از سلامت روان از پیشرفت فرد و جامعه ممانعت می‌کند و عملکرد تحصیلی و متعاقباً شغلی افراد را مختل می‌سازد (۲۰). همچنین با توجه به اینکه امروزه بخش قابل توجهی از بازی‌های رایانه‌ای به صورت برخط است که بهره‌مندی از آن‌ها مستلزم برخورداری از اینترنت پرسرعت است، چراکه در غیر این صورت انجام بازی به نحو صحیح صورت نخواهد گرفت و این امر منجر به از دست رفتن فرصت‌های لحظه‌ای بازی شده و چه بسا باعث باخت بازیکن شود که این امر می‌تواند موجب عصبانیت و پرخاشگری کودکان شود. در مواد ۱۰۶ الی ۱۱۱ تفسیر عمومی شماره ۲۵ حقوق کودک از حق بر بازی به عنوان یکی از حقوق منشعب‌شده از حق کودک بر انجام فعالیت‌های تفریحی و اوقات فراغت نام برده شده است. طی این مواد، فضای مجازی به عنوان بستری که قابلیت معرفی و ارائه فرصت‌های مختلف برای تحقق این حق را دارد، حائز اهمیت شمرده شده است، اما در عین حال به دلیل رابطه

کودک بر بازی و سرگرمی و ماهیت غیر قابل سلب بودن آن، نمی‌توان حق بر داشتن این حق را انکار نمود.

۴. تعهدات دولت‌ها در راستای حمایت حق بر بازی و سرگرمی در تحقق حق بر سلامت کودکان: با استناد به

ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک که حق بر بازی و سرگرمی به عنوان یک حق بنیادین برای کودک شناخته شده است، نقش و تکلیفی نیز برای دولت‌ها در نظر گرفته شده است. ماده ۳۱ کنوانسیون مذکور شامل ۲ بند است که در بند اول به رسمیت شمردن حق بازی و سرگرمی توسط دولت‌ها و توجه به بازی‌های مناسب سن کودک را خواستار است. در بند دوم به ایجاد زیرساخت‌ها و فرصت‌های برابر به جهت شرکت در فعالیت‌های فرهنگی و هنری و موارد مذکور در بند ۱ را مد نظر قرار داده است (۲۴) و خواهان احترام به آن توسط دولت‌ها است. از ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک به صورت کلی می‌توان استنباط نمود که دولت‌ها باید دارابودن حق کودک بر بازی را محترم بشمارند و از آن عبور نکنند و آن را جزء حقوق ثانویه و کم‌اهمیت قرار ندهند، بلکه حق بر بازی و سرگرمی را در قوانین داخلی و ملی کشور خود وارد کنند، بر اهمیت آن تأکید کرده، آگاهی‌رسانی و فرهنگ‌سازی انجام دهند و از آن به عنوان حقی بنیادین، اساسی صحبت نمایند و به جامعه یادآور شوند که لزوم توجه به حق بر بازی، غیر قابل انکار است. با توجه به آنکه در مقدمه کنوانسیون حقوق کودک از نقش نهاد خانواده در رشد کودک این چنین یاد شده است: «با اعتقاد به اینکه خانواده، به عنوان گروه بنیادین جامعه و محیط طبیعی رشد و رفاه کلیه اعضای آن و به ویژه کودکان، باید از حمایت و مساعدت لازم برخوردار شود تا بتواند کاملاً مسئولیت‌هایش را در جامعه بر عهده گیرد» (۲۵)، می‌توان اظهار داشت به سبب آنکه خانواده اولین نهادی است که کودک در آن حضور پیدا می‌کند و نقشی اساسی در رشد و پرورش کودک دارد، دولت‌ها را ملزم می‌سازد تا با تدوین برنامه‌های حمایتی و برگزاری دوره‌های آموزشی درباره حق کودک بر داشتن حق بازی و اهمیت آن در ابعاد مختلف زندگی کودک و در پی آن لزوم فراهم‌آوردن شرایط و محیط

نزدیک و غیر قابل انکار اثر فعالیت‌های تجاری بر محتوای اطلاعات مجازی به دولت‌های عضو توصیه مؤکد جهت حفظ امنیت و سلامت فضای مجازی در تولید محتویات سرگرم‌کننده برای کودکان شده است (CRC/C/GC/25, 2021) (۲۱).

۳-۳. شناسایی حق کودک بر بازی به مثابه یک حق بنیادین و تعهدی بین‌المللی جهت تقویت دوران کودکی:

سازمان ملل متحد (United Nations) برخی از روزهای سال را به هدف جلب توجه جامعه جهانی به موضوعات خاص و پراهمیتی که نیاز به نگاه ویژه‌ای دارند، اختصاص می‌دهد و از آن‌ها تحت عنوان «روزهای جهانی» یا «روزهای بین‌المللی» یاد می‌کند. یازدهم ژوئن ۲۰۲۴ به عنوان اولین گرامیداشت روز جهانی بازی را می‌توان لحظه‌ای مهم برای نظام حقوق بین‌الملل کودک در نظر گرفت. در یازدهم ژوئن، جهان گرد هم آمد تا اولین روز جهانی بازی را جشن بگیرد که توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد جهت دفاع از نقش بنیادین بازی برگزار شد. این رویداد در نیویورک توسط یک گروه اصلی از کشورهای عضو (بلغارستان، السالوادور، جامائیکا، کنیا، لوکزامبورگ و ویتنام) در کنار یونیسف، یونسکو و بنیاد لگو برگزار گردید (۲۲). خانم کاترین راسل (Catherine Russell) مدیر اجرایی یونیسف دیدگاه‌های خود را درباره شناسایی حق بر بازی و اهمیت آن را ارائه و اشاره نمود که از نیازهای بنیادین کودکان ۳ تا ۶ سال، بازی است که نقش حائز اهمیتی در تقویت قوای جسمانی و عقلانی کودک دارد. در نهایت سازمان ملل متحد از کلیه کشورهای عضو، اعضای آژانس‌های تخصصی و همچنین سایر سازمان‌های بین‌المللی و... دعوت نمود تا روز جهانی بازی را به نحو مناسب از طریق فعالیت‌هایی با هدف آموزش و افزایش آگاهی در مورد اهمیت بازی، گرامی بدارند (۲۳). این مسأله اهمیت و لزوم توجه دوچندان به داشتن حق کودک بر بازی و غیر قابل سلب بودن این حق و البته ضرورت تأکید بر آن و غیر قابل انکار بودن این مهم را آشکار می‌سازد. کلیه موارد مذکور بر ضرورت توجه به حق کودک بر بازی و سرگرمی تأکید دارند و لزوم توجه به آن را بیان می‌کنند. با توجه به بنیادین بودن حق

مناسب برای بازی و داشتن سرگرمی کودک توسط والدین، زمینه‌ساز تحقق هرچه تمام‌تر این حق باشند.

دولت‌ها همچنان موظف‌اند در جهت حمایت از حق کودک بر حق بازی و سرگرمی، در رابطه با فلسفه دارابودن این حق و نقش و تأثیرات مثبت آن بر رشد، پرورش، سلامت جسم و روان و ارتقای کیفیت زندگی کودک از طریق رسانه‌ها و برنامه‌های متنوع، آگاهی‌بخشی لازم و آموزش به زبان ساده را در برنامه‌های خود جای دهند. در ادامه لازم است که دولت‌ها در جهت حمایت از حق کودک بر حق بازی و سرگرمی، سیاستگذاری را در دستور کار خود قرار دهند و قوانین حمایتی را وضع نمایند تا علاوه بر آنکه حق بر بازی و سرگرمی را به عنوان یک حق بنیادین شناسایی و تعریف کنند، به تحقق این حق در سطح جامعه عینیت بخشند. در پی آن لازم است نهادی نظارتی به جهت ارزیابی اجرای صحیح قوانین در نظر گرفته شود تا از نقض حق کودک بر بازی ممانعت به عمل آید. از دیگر تکالیف دولت‌ها می‌توان به ایجاد بستری جامع و یکپارچه و از همه مهم‌تر بدون هیچ‌گونه تبعیضی جهت دسترسی به فضای بازی با فرصتی برابر برای همه کودکان سخن به میان آورد. باید خاطرنشان نمود که ضروری است دولت‌ها فرصت دسترسی برابر را برای کودکان با نیازهای ویژه نیز فراهم آورند (۲۶) و مانع از نقض حق داشتن حق بازی این دسته از کودکان به واسطه تفاوت‌هایشان شوند و در این میان توجه به بازی‌های مناسب سن کودکان ضروری عنوان گشته و تعهدی را برای دولت‌ها به وجود آورده است. به طور کلی مطلوب است که دولت‌ها به کنوانسیون حقوق کودک استناد نمایند و برای عموم مردم به معرفی و تفسیر آن بپردازند و آن را مبنایی قانونی در جهت تبیین دارابودن حق کودک بر حق بازی و سرگرمی و حمایت از آن در سطح جهانی و ملی قرار دهند.

جهت شناسایی اینکه کلیه کودکان، با هر پیشینه و در هر سنی، دارای حق بازی هستند. از این حق به حاشیه‌رفته، اغلب به عنوان حق فراموش‌شده یا نادیده‌گرفته‌شده یاد می‌شود. با این حال، دهه‌ها تحقیق و پژوهش نشان داده است که بازی برای رشد و سلامت روان و جسم کودکان بسیار مهم است. ۴

مؤلفه مهم در باب تعهدات دولت‌ها در شناسایی حق بر بازی کودکان مطرح است، همانند: ۱- محیط بازی: شرط داشتن محیط بازی برای کودکان دارای دو مؤلفه است: کودکان هم به فضای فیزیکی و هم به فضای ذهنی و روانی نیاز دارند تا از حق بازی خود برخوردار شوند؛ ۲- زمان بازی: بدون زمان بازی، کودکان نمی‌توانند از حق بازی خود برخوردار شوند؛ ۳- پذیرش بازی: این عنصر شامل نیاز به تضمین پذیرش گسترده حق بازی کودک می‌باشد؛ ۴- حق بر آگاهی از حقوق مرتبط با بازی: اصول موجود در کنوانسیون حقوق کودک به یکدیگر وابسته، غیر قابل تقسیم و مرتبط هستند (۲۷) (برابر تأکید ماده ۵ اعلامیه و برنامه اقدام وین). بنابراین اجرای حق بازی مستلزم اعمال و شراکت با سایر حقوق کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد است، معهذ، در عمل، کماکان کودکان با موانع مهمی برای برخورداری از حق خود برای بازی مواجه هستند. کودکان در فضاهای عمومی ناخوشایندی قرار دارند، چراکه مناطق اطراف منازل و مدارس آن‌ها به گونه‌ای طراحی شده که خودروها در اولویت قرار داده می‌شوند. تصوراتی همچون کودکان به عنوان افراد قشری آسیب‌پذیر در صورت بازی کردن در فضای بیرون یا افرادی بیش از حد مزاحم، موجب شده که اغلب آن‌ها را در داخل خانه و دور از محیط‌های بازی در فضای باز، نگه دارند، یک باور اشتباه وجود دارد که بازی فقط برای کودکان کوچک‌تر صدق می‌کند (۲۷). زمان بازی آن‌ها به دلیل رقابت فزاینده برای جلب توجه و اوقات فراغت از بین می‌رود و جدی مورد بهره‌برداری قرار نمی‌گیرد. در مواردی، بازی به عنوان یک فعالیت بیهوده و اتلاف وقت کودکان در نظر گرفته است. فضای مجازی برای آن‌ها در حد ضعفی ساماندهی شده و پرسش‌های زیادی را پیرامون محیط بازی امن کودکان شکل داده است. فشارهای فزاینده والدین و سرپرستان نیز مانعی برای بازی کودکان است. (۲۸).

۵. راهکارها و پیشنهادها در شناسایی حق کودکان بر بازی و سرگرمی و تحقق حق بر سلامت: در اثنای مقاله حاضر در رابطه با تکالیف دولت‌ها در حمایت از حق کودک بر

بازی و سرگرمی و چگونگی تحقق آن سخن به میان رفت. بر محترم دانستن و به رسمیت شناختن حق داشتن کودک بر حق بازی، سیاستگذاری و تدوین قوانین، آموزش، آگاهی و فرهنگ سازی، ایجاد زیرساخت های لازم به جهت دسترسی به فضای بازی و همچنین بازی های مناسب سن کودکان برای کلیه افراد به دور از هرگونه تبعیضی و داشتن فرصت برابر برای کودکان با نیازهای ویژه همچون دیگر کودکان در داشتن این حق تأکید شد (۲۹). حمایت از حق کودک بر بازی و سرگرمی نیازمند همکاری و مشارکت از سوی نهاد خانواده، نهادهای اجتماعی و مردمی، آموزش و پرورش، مدارس، مهد کودک ها و دیگر مراکز فعال در حوزه کودک، دولت و جامعه است. در ادامه راهکارها و پیشنهادها که حق کودک بر بازی و سرگرمی را محقق می سازد و در جهت ارتقا و پیشبرد آن مؤثر است ارائه می گردد:

۵-۱. ایجاد فضاهای عمومی بازی مناسب و استاندارد:

احداث فضاهای بازی عمومی در سطح شهر برای کودکان نظیر پارک ها، یکی از اقدامات مهم توسط دولت ها می باشد، به خصوص برای کودکانی که والدین آن ها توانایی مالی جهت استفاده از فضاهای بازی بخش خصوصی را ندارند و یا کودکان کار فعال در خیابان. از این طریق حق این کودکان بر بازی و سرگرمی نه به صورت کامل، اما تا حدی ابتدایی محقق خواهد شد. تأمین ایمنی تجهیزات بازی و امنیت و سلامت کودکان نباید نادیده گرفته شود و بهتر آن است که به صورت مستمر بر تجهیزات مربوطه نظارت صورت گیرد. این فضاها می بایست انحصاراً برای کودکان طراحی و ایده پردازی شوند. بنابراین لازم است دولت ها منابع مالی را برای این امر در نظر بگیرند و از سازمان های مردم نهاد (NGO: Non-Governmental Organization) و غیر دولتی در جهت پیشبرد این مهم حمایت به عمل آورند. در تحقق حقوق کودکان در شهر می بایست به ابتکار دوستدار کودک توجه نمود که تنها یک شهر خوب برای مردم نیست، بلکه شهری است که به وسیله کودکان ساخته می شود، در شهر دوستدار کودک چهار اصل کلی در رابطه با حقوق کودکان الزامی است؛ این اصول عبارتند

از: ۱- عدم تبعیض؛ ۲- توجه نمودن به علایق کودکان؛ ۳- حقوق زندگی؛ ۴- ارتقای توسعه و احترام به دیدگاه های خاص کودکان (۲۹). در حقیقت روحیات و علائق کودک می بایست به طور جدی در نظر گرفته شود و بر مبنای آن برنامه ریزی و ایده پردازی صورت گیرد تا به دنیای کودکان نزدیک تر و شبیه تر باشد. باید به فراخور رشد عقلی و جسمی کودک، وی را در برنامه های مناسب تحصیلی و فرهنگی مشارکت داد، لازم است که خواسته ها و نظرات وی را نیز در رابطه با مسائل زندگی خویش استماع نموده و مورد توجه قرار داد (۳۰).

۵-۲. ضرورت نهضت ملی در آموزش و ترویج فرهنگ

بازی: لازم است اهمیت بازی و ضرورت توجه به آن برای تمام آحاد جامعه محرز شود. ترویج فرهنگ بازی را می توان از طریق رسانه ها، برگزاری کارگاه، وبینار و دوره های آموزشی رایگان رقم زد، زیرا با آموزش هر تغییری امکان پذیر است. بالابردن سطح آگاه نهاد خانواده از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا بخش عمده ای از بازی های کودکان در محیط خانه و در جوار خانواده رقم می خورد، بنابراین لازم است که خانواده ها تشویق شوند تا در بازی ها و فعالیت های سرگرم کننده کودکان شان شریک و سهیم شوند. از طرف دیگر افرادی که با کودک سروکار دارند، می بایست بر لزوم و اهمیت حق بازی کودکان آگاه شوند تا خواسته یا ناخواسته این حق بنیادین را نقض نمایند (۳۱).

۵-۳. توسعه همکاری مضاعف با صندوق بین المللی

حمایت از کودکان: مطلوب است دولت ها از طریق توسعه همکاری های مضاعف با یونسف که بزرگ ترین نهاد بین المللی در حوزه حمایت از حقوق کودکان است، تحقق حق کودک بر بازی را تسریع کنند و با مشارکتی هدفمند برای دستیابی به اهداف مربوطه تلاش کنند. این همکاری می تواند از طریق زمینه سازی به جهت شناسایی نیازها، آموزش، ایجاد دسترسی به فرصت های برابر و... صورت پذیرد. به طور خلاصه همکاری با این سازمان منجر به بهبود و ارتقای کیفیت زندگی و تحقق هرچه بهتر حق بر بازی کودکان خواهد شد (۳۲).

بحث

ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک به یکی از بنیادی‌ترین جنبه‌های کودکی، یعنی بازی و تفریح اشاره می‌نماید که هر کدام از این مؤلفه‌های مندرج در این ماده در ارتقای کیفیت زندگی کودکان و سلامت روان آن‌ها بسیار حائز اهمیت هستند. مؤلفه اول، «حق کودک به استراحت» است که شامل داشتن فرجه کافی از کار، آموزش و یا هرگونه فعالیتی است، مستلزم تلاش ذهنی یا فیزیکی کودک است؛ مؤلفه دوم به «حق داشتن اوقات فراغت» می‌پردازد که به معنی حق داشتن زمانی برای تفریح، بازی یا آسودگی است؛ مؤلفه سوم «حق کودک به بازی» است که به هر فعالیتی اطلاق می‌شود که توسط خود کودکان آغاز می‌شود، جهت می‌گیرد و سازماندهی می‌شود. در آخر، ماده به «حق کودکان برای تفریح و سرگرمی» اشاره می‌کند که مواردی مانند شرکت در گروه‌های ورزشی، هنری و... را دربر می‌گیرد.

لازمه تحقق ماده ۳۱، عامل بودن کودک در تمامی موارد فوق است، بدین معنی که کودک می‌بایست در شروع و ادامه هر کدام از مؤلفه‌های ذکرشده حق انتخاب آزادانه داشته باشد. همچنین در تفسیر ماده به این تأکید شده است که کلیه کودکان، فارغ از جنسیت، مذهب، قومیت، محل زندگی، توانمندی و... حق دارند از حقوق ذکرشده در زندگی بهره ببرند. در باب اهمیت ماده ۳۱ باید دانست که کودکی که فرصت استراحت، تفریح، سرگرمی، بازی و شرکت در فعالیت‌های فرهنگی و هنری را داشته باشد، کودکی خلاق، لایق، پرنگیزه و دارای سلامت روان خواهد بود. بازی و سرگرمی جزء ضروری و لاینفک زندگی کودکان بوده و عامل حیاتی برای سلامت و بهزیستی کودکان، رشد خلاقیت، تصویرسازی ذهنی، خودباوری، عزت نفس، مهارت‌های شناختی، فیزیکی، هیجانی و اجتماعی آن‌ها به شمار می‌رود.

نتیجه‌گیری

کودکان از دیرباز تاکنون نیازمند توجه ویژه و حمایت بوده‌اند. همچون دیگر افراد جامعه از حقوقی برخوردارند. کنوانسیون

۵-۴. حمایت از بازی‌های سنتی و محلی و بومی: بهتر

است دولت‌ها به جهت روی برگرداندن کودکان از بازی‌های آسیب‌زا و زیانبار رایانه‌ای، بازی‌های سنتی و محلی از یادرفته را زنده و به معرفی آن‌ها بپردازند (۳۳). از این طریق فرهنگ فراموش‌شده جامعه مجدد به میان خواهد آمد و فرهنگ دیرین جوامع حفظ خواهد شد و کودکان بازی‌های سالم را تجربه خواهند کرد.

۵-۵. نظارت بر محیط‌های آموزشی و سرگرمی: از دیگر

نکات می‌توان به اهمیت نظارت دولت‌ها بر بازی‌های کودکان و همچنین ارزیابی روند فعالیت متخصصین کودک در مهد کودک‌ها، خانه‌های بازی، مدارس و... اشاره نمود. در این مراکز می‌بایست به جذب متخصصین آگاه به روان‌شناسی و حقوق کودکان توجه و تأکید ویژه شود (۳۴). همچنین نظارت بر تکالیفی که معلمان برای فعالیت‌های خارج از مدرسه و منزل دانش‌آموزان در نظر می‌گیرند نیز ضروری است، زیرا اگر مطابق با اصول و به اندازه نباشد، زمان استراحت و داشتن زمان برای بازی و سرگرمی را از کودک سلب می‌کند و ناقض حق کودک بر داشتن حق بازی تلقی می‌شود.

۵-۶. تأکید بر گسترش بازی‌های هدفمند و اصولی و

جلوگیری از ترویج بازی‌هایی با خشونت بالا: دولت‌ها

می‌بایست نهاد خانواده و سیستم آموزشی داخلی خود را از بازی‌های استاندارد، اصولی، هدفمند و مناسب سن کودک آگاه سازند و در رابطه با مضرات بازی‌های رایانه‌ای و تماشای انیمیشن‌ها به جای بازی‌های تحرکی اطلاع‌رسانی کنند (۳۴) و همچنین باید از تماشای انیمیشن‌هایی مثل بت‌من (Batman)، اسپایدرمن (Spider-Man)، لاک پشت‌های نینجا (Teenage Mutant Ninja Turtles) و بازی‌ها و البته اسباب بازی‌هایی از این قبیل که پرخاشگری، نزاع و خشونت را در کودکان تقویت می‌کنند، جلوگیری به عمل آید. توجه به این پیشنهادات و تلاش جهت اجرای این راهکارها کمک شایانی می‌کند تا حق کودک بر حق بازی و سرگرمی و تأثیر آن بر سلامت روان و جسم آنان تا حدی اعلا محقق گردد (۳۵).

حقوق کودک به صورت مستقل به حقوق بنیادین و اساسی کودکان پرداخته و حمایت دولت‌ها از این حقوق را خواستار است. بازی از عوامل اصلی رشد و یادگیری کودکان می‌باشد و تجربه استقلال فردی، مهارت‌های اجتماعی و لذت ماجراجویی و هیجان را در آن‌ها ارتقا می‌دهد. حق بازی از مصادیق مؤثر بر سلامت روان و جسم کودک است. در پژوهش حاضر ابتدا به تعریف کودک مطابق ماده ۱ کنوانسیون مذکور و سپس مفهوم بازی پرداختیم. مسأله‌ای که مورد توجه قرار گرفت، فلسفه حق داشتن کودک بر حق بازی بود، چیستی و چرایی دارا بودن این حق با توجه به فلسفه حق بر حق داشتن برای کودکان مورد بررسی قرار گرفت. هستی‌شناسی حق کودک بر بازی و سرگرمی مورد تحلیل فلسفی و حقوقی قرار گرفت و ضرورت توجه به فلسفه این حق به عنوان یک حق بنیادین و نقش و آثاری که در توسعه فردی و سلامت روان و جسم کودک دارد و تأثیراتی که بر رشد جسمی، ذهنی، پرورش خلاقیت و قوه تخیل و فرم‌دهی شخصیت می‌گذارد و در نهایت تصویب روز جهانی بازی از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد که مهر تأییدی بر اهمیت و توجه به حق کودک بر بازی و سرگرمی است، مورد بحث قرار گرفت. در ادامه تکالیفی که دولت‌ها در جهت تحقق و حمایت این حق بر دوش دارند، ذکر شد و پیشنهادات و راهکارهایی نیز ارائه شد. به طور خلاصه حق کودک بر حق داشتن بازی و سرگرمی به عنوان یک حق بنیادین شناخته شده و در کنار حقوقی چون حق حیات، سلامت، آموزش و... قرار دارد، به همین جهت تحت هیچ شرایطی نباید از آن غافل شد و آن را به حاشیه راند، بلکه لازم و ضروری است تا حق بازی و سرگرمی را وارد قوانین ملی نموده و با سیاست‌گذاری و تصویب مقررات از آن حمایت کرد و بر روند اجرای آن نظارت کرد تا تحقق آن تضمین گردد. در کنار این مهم، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی نباید نادیده گرفته شود تا کلیه افراد جامعه به ضرورت آن آگاه شوند.

کنوانسیون حقوق کودک با تأکید بر این حق به دولت‌ها یادآور می‌شود تا حق بر بازی و سرگرمی را به فراموشی نسپارند و مسئولیت ایشان را خاطرنشان می‌کند. در نهایت حق کودک

بر بازی و سرگرمی نه تنها یک حق ابتدایی، بلکه ابزاری جهت رشد و شکوفایی و تحقق عدالت اجتماعی است و دولت‌ها می‌بایست با به رسمیت‌شناختن و احترام به آن در جهت ارتقا و پیشبرد این حق بکوشند و با فراهم آوردن امکانات مناسب در فضاهای متعدد اجرای آن را تحقق بخشند و آگاهی‌رسانی و آموزش در جهت آگاه‌سازی خانواده‌ها و سیستم آموزشی به اهمیت بازی در زندگی کودکان و همچنین آموزش بازی‌های اصولی و هدفمند و جلوگیری از ترویج بازی‌های خشونت‌آمیز را در دستور کار قرار دهند و بر روند آن نظارت داشته باشند و فرصت برابر برای دسترسی تمام کودکان به فضاهای بازی را فراهم آورند. کودک از طریق بازی می‌تواند آشفتگی روان خود را بروز دهد و آن را تخلیه نماید. در همین رابطه می‌توان به بازی‌درمانی اشاره نمود که توسط متخصصین حوزه بهداشت روانی انجام می‌گیرد و به بهبود سلامت روان کودکان کمک می‌کند.

توجه به این حق علاوه بر کودکان برای جامعه نیز سودمند خواهد بود، زیرا اثرات آن، هنگام بزرگسالی کودکان نیز نمایان خواهد شد. نگاه ویژه و حمایت از حقوق کودکان به توسعه پایدار جوامع کمک می‌کند و سرمایه‌گذاری در راستای تحقق این حقوق، کودکان سالم، تحصیل کرده و هدفمند را برای آینده جامعه پرورش می‌دهد. همچنین کرامت و ارزش ذاتی هر کودک به عنوان یک انسان مورد احترام قرار می‌گیرد. با توجه به فلسفه مفهوم و ماهیت بنیادین حق کودک بر بازی و سرگرمی و اثرات مثبتی که بر رشد و توسعه فردی کودکان دارد و آثار و تبعاتی که عدم رعایت آن در پی دارد، امید است که یافته‌های این پژوهش بتواند گامی مثبت در جهت توجه، حمایت و تحقق حق کودک بر بازی و سرگرمی ایفا کند و هیچ کودکی در سرتاسر دنیا از داشتن این حق محروم نگردد. کودکان ما «امروز» نیاز دارند که خوب زندگی کنند و به حقوقشان احترام گذاشته شود. حمایت از مصالح عالی کودکان، مهم‌ترین مبنای حقوق کودک و ابدیت‌بخشیدن به حق دارا بودن از حق برای کودکان از مهم‌ترین اهداف خاص نظام حقوق بین‌الملل کودکان در عصر پدیده‌های تکنولوژیک است.

مشارکت نویسندگان

محمد مهدی سیدناصری: ارائه ایده و موضوع، جمع‌آوری اطلاعات و منابع، نگارش مقاله.
مهشید جمالی: جمع‌آوری اطلاعات، منابع و تجزیه و تحلیل داده‌ها، نگارش مقاله.
محمود عباسی: راهنمایی، نظارت و نگارش مقاله.
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

بیانیه هوش مصنوعی

در نگارش مقاله، از هوش مصنوعی بهره برده نشده است.

References

1. Abd-Almaleki S, Armand M. The Concept of Play and Its Types in the Classroom: Perspective of Kindergarten and Preschool Educators in Tehran. *Quarterly of Preschool and Elementary School Studies*. 2016; 2(6): 59-85. [Persian]
2. Afshari M, Pourmahabadian E. Analyzing Children's Rights from the Perspective of Citizenship Rights with the Approach of Designing a Child-Friendly City. *Child Rights Journal*. 2020; 4(15): 47-57. [Persian]
3. Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No.25. 2021.
4. Fanazad R, Poursaeid R. The Necessity of Recognition and Support of Children Right to Happiness in Domestic and International Legal System. *Child Rights Journal*. 2019; 1(3): 191-212. [Persian]
5. Hamshahri Online News Agency. Recreation is one of the Rights of Children. 2020. Cited Jun 27, 2024. Available at: <http://www.hamshahrionline.ir/x6NRw>.
6. Harati M. Iranian Association for United Nations Studies. Celebrating International Play Day with a General Overview of the Extraordinary Importance of Play. Online. 2024.
7. Iranian Students' News Agency. Fostering a Creative Child requires Support and Education. 2020. Cited Jul 11, 2024. Available at: <http://www.isna.ir/amp/99071612054/>.
8. Iranian Students' News Agency. The Right to Happiness, Recreation and Play in the light of Statutory Law. 2015. Cited Jun 21, 2024. Available at: <http://www.isna.ir/amp/94072215014/>.
9. Karimi S, Karimi A. The Child's Right to Happiness. *Child Rights Journal*. 2021; 3(11): 27-39. [Persian]
10. Konani S. The Spirit of Child Rights; A Look at the Goals of Child Rights in a Comparative Approach. *Child Rights Journal*. 2020; 2(8): 147-182. [Persian]
11. Mahjour SR. *Psychology of Play*. 9th ed. Shiraz: Sasan Publication; 2005. [Persian]
12. Marima IJ. The Impact of ICT on Social and Ethical Behaviour of Zimbabweans: Case of Masvingo Town. *Journal of Emerging Technologies*. 2025; 5(1): 1-11.
13. Lott N. Exploring children's right to play through the lens of Human Rights. Research project based in the United Kingdom and Tanzania. Online. No Date. Available at: <https://www.socsci.ox.ac.uk/exploring-childrens-right-to-play-through-the-lens-of-human-rights>.
14. Lott N. *The Right of the Child to Play* (Routledge Research in Human Rights Law). 1st ed. London: Routledge; 2023.
15. Niazpour AH, Rezaei Homadin S. Analysis of Child Right to Pleasure and Entertainment. *Studies of Psychology and Educational Sciences Journal*. 2017; 3(1): 75-88. [Persian]
16. Petoft A. Children's Rights Instances against Violence. *Child Rights Journal*. 2022; 4(14): 49-62. [Persian]
17. Przybylska MA, Burke N, Harris C, Kazmierczyk M, Kenton E, Yu O, et al. Delivery of the UN Convention on the Rights of the Child in an acute paediatric setting: An audit of information available and service gap analysis. *BMJ Paediatrics Open*. 2019; 3(1): e000445.
18. Quaye AA. The child's best interests during hospitalization - What does it imply? Doctoral Thesis (Compilation). Lund: Lund University, Faculty of Medicine; 2022.
19. Quaye AA, Coyne I, Söderbäck M, Kristensson Hallström I. (2019). Children's active participation in decision-making processes during hospitalisation: An observational study. *Journal of Clinical Nursing*. 2019; 28(23-24): 4525-4537.
20. Rasekh M. Foundations and the System of Public Health Law in the Emergency Situation. *Legal Research Quarterly*. 2021; 24(95): 57-80. [Persian]
21. Sahlberg S, Karlsson K, Darcy L. Children's rights as law in Sweden-every health-care encounters needs to meet the child's needs. *Health Expectations*. 2020; 23(4): 860-869.
22. Salami SH, Zare Esfidani Z, Hasani S, Motamednejad R. The Right to Mental Health of Children in Cyberspace in Light of Iranian Legal System, Islam and International Human Rights Instruments. *Journal of Islamic Law Research*. 2022; 33(1): 131-160. [Persian]
23. Schalkers I, Dedding CWM, Bunders JFG. '[I would like] a place to be alone, other than the toilet' - Children's perspectives on paediatric hospital care in The Netherlands. *Health Expectations*. 2015; 18(6): 2066-2078.
24. Schalkers I, Parsons CS, Bunders JFG, Dedding C. Health professionals' perspectives on children's and young people's participation in health care: A

qualitative multihospital study. *Journal of Clinical Nursing*. 2016; 25(7-8): 1035-1044.

25. Sjöberg C, Amhliden H, Nygren JM, Arvidsson S, Svedberg P. The perspective of children on factors influencing their participation in perioperative care. *Journal of Clinical Nursing*. 2015; 24(19-20): 2945-2953.

26. Ståhlberg A, Sandberg A, Larsson T, Coyne I, Söderbäck M. Curious, thoughtful and affirmative-Young children's meanings of participation in healthcare situations when using an interactive communication tool. *Journal of Clinical Nursing*. 2018; 27(1-2): 235-246.

27. Esquivel FA, de La Garza Lopez IL, Duran Benavides A. Emotional Impact of Bullying and Cyberbullying: Perceptions and Effects on Students. *Revista Caribena de Ciencias Sociales*. 2023; 12(1): 367-383.

28. Thunberg G, Buchholz M, Nilsson S. Strategies that assist children with communicative disability during hospital stay. *Journal of Child Health Care*. 2016; 20(2): 224-233.

29. Tolchin B, Hull SC, Kraschel K. Triage and justice in An Unjust Pandemic. *Journal of Medical Ethics*. 2021; 47(3): 200-202.

30. Toutounchian M. The Right of Happiness for Children, The Manifestation of Human Rights in Modern Times. *ILR*. 2020; 1(1): 55-66. [Persian]

31. UNICEF. The State of the World's Children 2017, Children in a Digital World.

32. UNICEF. The State of the World's Children 2021, Promoting, protecting and caring for children's mental health.

33. Deng R, Kuo Chuen DL. Handbook of Blockchain, Digital Finance and Inclusion, Volume 2: ChinaTech, Mobile Security and Distributed Ledger. Cambridge, Massachusetts: Academic Press; 2017. p.145.

34. Latifzadeh M, Gubouli Darafshan SMM. Research on the legal issues of metaverse with emphasis on how to protect children. *Modern Technologies Law*. 2023; 4(8): 181-198. [Persian]

35. Yıldız I, Yıldız FT. Attitudes of the nurses working in pediatric clinics towards children's rights. *Cumhuriyet Medical Journal*. 2019; 41(2): 372-378.